

6. Регіональні логістичні системи: теорія і практика: монографія / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська, Н.В. Хвищун, О.Д. Мороз. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 264 с.

7. Овчаренко Г. Управління ланцюгами постачання підприємства на основі системи SCM / Г. Овчаренко, О. Рудківський // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. – Т. 1. – С. 138–142.

8. Якимишин Л. Я. Логістика ланцюгів поставок товарів повсякденного попиту: Монографія / Л. Я. Якимишин. - Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. - 220 с.

9. Jacoby D., Hodge D. Infrastructure investment: the supply chain connection. Logistics. May 04, 2017 | 6:18 PM [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.supplychainquarterly.com/topics/Logistics/scq200804infrastructure>.

УДК 330.341.1:338.432

Однорог М. А., к.е.н., доцент
Науково-дослідний фінансовий інститут
ДННУ «Академія фінансового управління»
Міністерства фінансів України

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ: ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ

У статті розглядаються особливості функціонування аграрної сфери економіки в умовах трансформацій, її соціально-економічне значення для економіки країни, а також ключові проблеми. Відзначені особливості економічних відносин і їх трансформаційні зміни. Виділено такий напрям її розвитку як інституціоналізація, її передумови, особливості і функції, а також обґрунтовано застосування відтворювального підходу.

Ключові слова: аграрна сфера, трансформація, інтеграція, інститути, неоінституціональний і відтворювальний підходи, модернізація.

In the article the features of functioning of agrarian sector of economy in the conditions of transformation of its socio-economic importance for the country's economy, as well as key challenges. The peculiarities of economic relations and their transformations. Highlighted this direction of its development as institutionalization, its background, features and functions, and also justified the use of the reproductive approach.

Key words: agrarian sphere, transformation, integration, institutions, new institutional and production approaches, modernization.

В статье рассматриваются особенности функционирования аграрной сферы экономики в условиях трансформаций, ее социально-экономическое значение для экономики страны, а также ключевые проблемы. Отмечены особенности экономических отношений и их трансформационные изменения. Выделено такое направление ее развития как институционализация, ее предпосылки, особенности и функции, а также обосновано применение воспроизводственного подхода.

Ключевые слова: аграрная сфера, трансформация, интеграция, институты, неинституциональное и воспроизводственный подходы, модернизация.

Вступ. Україна, вступивши в третє тисячоліття, зіткнулася з проблемою побудови стратегічно конкурентоспроможної економіки. Специфіка сучасного етапу полягає в посиленні диференціації соціально-економічних систем, удосконалення інтеграційних процесів і структур. Регіоналізація і персоніфікація інтересів суб'єктів економічних процесів, часто призводить до виникнення конфліктів, вичерпування і деградації економічного потенціалу, висуває завдання пошуку основи ефективного розвитку соціально-економічних систем. У вирішенні цієї проблеми особлива роль належить аграрній сфері [1, с. 35]. У той же час в АПК значно посилюються ризики невизначеності інституціонального розвитку, пов'язані з економіко-політичними трансформаціями у світовій економіці. Український аграрний сектор зазнав серйозних реформаційних впливів на інституціональне середовище функціонування економічних суб'єктів: вплив регуляторів в рамках реалізації пріоритетного національного проекту розвитку АПК. Враховуючи консервативність аграрної сфери, однією з найбільш важливих характеристик якої є досить тривалий виробничий цикл і невисока маневреність, сільське господарство знову перебуває на етапі вибору стратегічних пріоритетів розвитку, маючи на увазі необхідність трансформацій.

Аналіз останніх досліджень. Інституціоналізація, у тому числі в аграрній сфері України, зокрема інноваційні тенденції в інтеграційних процесах є об'єктом дослідження багатьох іноземних і вітчизняних учених. Науковий інтерес особливо представляють роботи видатних вітчизняних економістів, а саме: А. П. Гайдучий, В. Г. Андрійчук, О. І. Дацій, М. І. Кісіль, М. Х. Корецький, М. Ю. Коденська, М. Ф. Кропивко, Г. М. Підлісецький, А. В. Чупіс, М. А. Садиков, О. Г. Шпикуляк, В. В. Юрчишин, О. В. Шубравська та інші. Проте незважаючи на цінність досліджень в даному напрямку, особливості інноваційних тенденцій в інтеграційних процесах з позиції інституціоналізації саме в аграрній сфері є на сьогодні є найменш вивченими, що і потребує подальших досліджень в даному напрямі.

Методика досліджень. Теоретичною та методологічною основою є діалектичний метод пізнання і системний підхід. При узагальненні теоретичних і методологічних засад використано прийоми абстрактно-логічного методу, зокрема аналіз, синтез, індукція та дедукція. В аналітичних дослідженнях застосовано методи порівняння.

Постановка завдання. Метою статті є виділення інноваційних тенденцій в інтеграційних процесах аграрної сфери за умов інституціоналізації.

Результати досліджень. Аграрна сфера це особлива система, що характеризується наявністю як економічних, так і неекономічних інтересів суб'єктів і в нових умовах господарювання необхідно говорити про управління обмеженнями і про відповідальність суб'єктів, що виявляється в можливості забезпечення економічного зростання і розвитку системи в цілому. Особливо

гостро ця ситуація простежується саме в соціально-економічних системах з низьким потенціалом і специфічними умовами господарювання, що характеризуються наявністю екологічних та інших обмежень. Тому необхідно виявлення, визначення і зміна потенціалу аграрної сфери, формування механізмів і інструментів зміни її структури.

Слід також зазначити, що намітилися тенденції в галузі, що зумовлені інституціональними змінами, які порушують існуючу макроекономічну рівновагу в економіці, впливають на рівень і якість життя населення, особливо сільського, обумовлюють необхідність пошуку нових інструментів і організаційно-економічних регуляторів, а також сприяють процесу формування теоретико-модельного бачення загального і специфічного в структурі інституціонального середовища АПК, що містить опис форм трансформаційних процесів в ній, у тому числі і ряд регуляторів, що використовуються в системі галузевого управління.

Треба зазначити, що ключовими проблемами функціонування аграрного сектору залишаються: низький рівень державної підтримки, що не дозволяє створити стійкі конкурентні переваги вітчизняним сільськогосподарським товаровиробникам на зовнішніх ринках, а по окремих видах продукції – і на внутрішніх; гострою проблемою є дефіцит власних коштів, невисокий рівень прибутковості багатьох підгалузей сільського господарства, низька інвестиційна привабливість даного сектору, що істотно знижує виробничий і технологічний потенціал підприємницьких структур в аграрному секторі економіки. Проте, тим не менш, для багатьох територій аграрний сектор все ще залишається системоутворюючим, і відбуваються, як позитивні, так і негативні процеси у сільському господарстві, які позначаються і на соціальних умовах життя населення. Відтік молоді з сільських територій загрожує не тільки втраті самобутності сільського способу життя, а також культури землеробства, що склалася за довгі роки та іншим наслідкам [2, с. 6].

Трансформація агро економічної системи являє собою процес перетворення економічних відносин і, в даному випадку мова йде про циклічних еволюційних змін всередині конкретної соціально-економічної системи, що тягнуть в ній за собою революційні зміни [3, с. 26]. Негативні наслідки трансформацій, що відбуваються в даний час в аграрній сфері, мають наступні особливості:

– структурна деформація агропродовольчого сектору і порушення міжгалузевих зв'язків і пропорцій: зміщення структури аграрного виробництва в бік примітивного присадибного господарства, скорочення потоків продукції виробничого призначення в сільське господарство, що, в кінцевому рахунку, викликало технологічну деградацію галузі. Загострення фінансового неблагополуччя, що виявляється в банкрутстві організацій і підприємств АПК;

– зниження рівня, а в ряді випадків і втрата ґрунтової родючості, виведення з сільськогосподарського обороту або переведення у категорію несільськогосподарських земель значних орних площ. Низький рівень меліорації

земель, скорочення внесення добрив і хімікатів, погіршення гідрологічної основи виробництва;

– зменшення державної підтримки аграрної сфери, протекціоністської політики та ігнорування застосовуваних раніше методів цільового регулювання розвитку АПК, що призвело до низької конкурентоспроможності продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках. Ослаблена інноваційна компонента аграрної політики, що викликає обмеження необхідних для сільського господарства наукових розробок і досліджень;

– постійне значне відставання соціального розвитку села, зникнення сільських поселень і депопуляція населення в них, скорочення робочих місць, не дивлячись на зростаючий дефіцит працівників масових професій [4, с. 132].

Функціональний розвиток, пов'язаний з збереженням відносно стабільного стану, стійкості і системної якості, у міру накопичення змін переходить в трансформаційний розвиток, що включає етап кількісно-якісних змін системи із збереженням її стійкості та етап її переродження (власне трансформації), а також пов'язаний з якісними змінами, з порушенням стійкості, який може завершитися або затвердженням нової системи, або її розпадом.

В даний час відбувається перехід аграрної сфери на новий – синергетичний етап трансформації, який визначається як сукупність економічних методів планування та інституціональних змін у структурі її розвитку, що формується у процесі еволюції і когерентності стійкої комбінації суб'єктно-об'єктних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, що володіє синергетичними властивостями системності та мінливості. Специфіка в аграрній сфері економіки, з одного боку, зумовлена інерційністю, пов'язаною з розміщенням матеріальних факторів (земельних ресурсів, будівель, споруд, багаторічних насаджень та ін.), а з іншого – динамічністю і невизначеністю природно-кліматичних і економічних умов. Проте чи то опис стану системи, чи історична реконструкція (опис минулого), або робота футурологів? (опис майбутнього), але зробити «моментальний знімок» і описати стан системи в даний момент часу неможливо.

В трансформації економічної системи можна виділити чотири властивості. По-перше, вона залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на зміну системи. Проблема не в тому, які з них важливіші, а які механізми їх взаємодії та взаємообумовленості. По-друге, початкові умови і можливості їх подолання. Важливо зрозуміти в який момент система втрачає можливість повернутися до вихідного стану, тобто системоутворюючі фактори переважають зміни системи. По-третє, емерджентність процесу, тобто раптова (випадкова) зміна характеру розвитку системи, взята у своїй повноті, а не структурована за окремими напрямками. По-четверте, невизначеність як іманентна властивість трансформації, не дозволяє давати точних прогнозів і сподіватися на однозначну реалізацію заданої схеми.

З теорією трансформації безпосередньо пов'язане вивчення інститутів, оскільки трансформаційний дискурс зосереджує увагу на діяльності економічних акторів, і, отже, на всіх формальних і неформальних обмеженнях їх

діяльності, вбудованих в інституціональну матрицю. Інституціональні перетворення, пов'язані з особливостями транзитивного і реформа-інформаційного періодів, найбільшою мірою вдарили саме по сільському господарству, загостривши проблеми відносин власності в умовах відсутності ефективних важелів стимулювання сільськогосподарських організацій, ігнорування зарубіжного досвіду, ігнорування наукових підходів до організації виробництва. Перелічені аспекти негативно позначаються на стабільності розвитку сільськогосподарських організацій, у деяких випадках і галузей, і сьогодні загострюючи питання продовольчої безпеки окремих регіонів і країни в цілому.

Спираючись на неоінституціональний підхід під інститутами можна розуміти існуючі тривалий час формальні правила та норми, які діють в межах економічної системи, регулюючи дії акторів у процесі вироблення, обговорення і реалізації суспільно значущих рішень. Вони виникають як результат успіху діяльності одного з акторів і приймаються іншими акторами на тривалий час (добровільно або примусово) при цьому носять переважно імперативний характер. В. Меркель і А. Круасан у своїй теорії розмежування формальних та неформальних правил звертають увагу, на те, що останні є «набагато більшою мірою результатом раціональних стратегій акторів», коли ті вимушено діють в умовах високої економічної та політичної невизначеності. Вони розрізняються за об'єктом впливу: «Формальні інститути претендують на загальну значущість, а неформальні – лише на партикулярну» [5, с. 242], при цьому існує можливість поєднання обох видів правил. Принциповим є розуміння, що інститути не задані спочатку і піддаються заміні. Становлення нових інститутів можна назвати інституціоналізацією, яка визначається як процес, за допомогою якого правила, норми і в кінцевому підсумку процедури (тобто деякі політичні акти) виробляються в процесі діяльності і взаємодії акторів, набувають стійкості, формалізуються і сприймаються ними як єдино допустимі (хоча і не єдино можливі). Мета інституціоналізації – подолання невизначеності, що складається в результаті трансформаційного процесу. Дослідники інституціональної сфери сходяться на думці, що «інститути зменшують невизначеність, структуруючи повсякденне життя» [6, 171]. Це і визначає актуальність використання одного із сучасних напрямів економічної теорії – інституціонального.

Формування і розвиток інституціональної структури аграрної сфери забезпечується економічними методами та інструментами державного регулювання, стимулюють виробничу та підприємницьку активність у сільському господарстві. У той же час органи, наділені владними повноваженнями, використовують неекономічні методи впливу на поведінку власників господарств та їх потенційних агентів. Проте практикою доведено, що розвиток аграрної сфери прискорюється, якщо держава застосовує наявний у її розпорядженні інструментарій для зниження вартості та доданої вартості продовольчих товарів.

Важливість і актуальність інституціональних перетворень в аграрному секторі економіки визначається високою соціальною значимістю аграрної сфери для національної економіки внаслідок виконання конкретних функцій, наприклад таких як:

– результативність АПК передбачає продовольчу незалежність і ступінь задоволення біологічних потреб в харчуванні, тим самим визначаючи чисельність і щільність населення регіонів і їх соціально-економічний потенціал. При цьому, ефективність використання ресурсів зумовлює кількість і якість харчування і відповідно здоров'я населення;

– рівень розвитку НТП та впровадження інновацій в аграрне виробництво дозволяє вивільнити з галузей АПК додаткові трудові ресурси для інших сфер та видів економічної діяльності або підвищити рівень продуктивності праці. З позицій інституціональної теорії економіки результативність аграрного виробництва впливає на ступінь розвитку суспільного поділу праці і є основою суспільного благополуччя;

– АПК, в тому числі і сільське господарство, має високу ступінь суспільної кооперації та усупільнення праці, володіючи достатнім синергетичним ефектом для суміжних галузей і видів діяльності. В цих умовах підвищення ефективності взаємодії суб'єктів аграрної економіки має сприяти стимулюванню загальної зайнятості населення території за рахунок розвитку супутніх і суміжних галузей;

– в соціально-інституціональному аспекті продукція сільського господарства виступає в якості міри споживчої вартості, залишаючись затребуваною в будь-якій економічній ситуації для всіх верств населення.

Таким чином, з позиції інституціональної економіки виробництво продовольства забезпечує здоров'я і добробут нації, стимулюючи розвиток соціально-економічних взаємовідносин між суб'єктами. Потрібно також зазначити, що модернізація АПК обґрунтована і в тому випадку, якщо впроваджені суспільні форми відповідають сформованому рівню і характеру продуктивних сил, стимулюють їх подальший розвиток і гарантують підвищення рівня економічної та соціальної ефективності сільськогосподарського виробництва.

До аграрної сфери, в умовах її інституціонального розвитку застосуємо відтворувальний підхід, а держава покликана гарантувати фінансове забезпечення цього процесу з метою збалансованого перетікання капіталу між виробничими та фінансовими циклами. У цьому зв'язку до системовідтворувальних інститутів можна віднести фінансово-кредитні інститути, інститути передачі речових прав та прав поступки боргових зобов'язань, інститути формування й реалізації цивільних прав і обов'язків, інститути трансферу інновацій, інститут інвестування та ін., так як вони найчастіше визначають способи ведення гри сприяючи виконанню основного положення неокласичної економіки – максимізація прибутку і граничної корисності в сучасних економічних умовах.

Висновки. Таким чином на основі аналізу виділених тенденцій в інтеграційних процесах аграрної сфери, що відбуваються в умовах трансформацій, можна зробити висновок, що одним із напрямів розвитку АПК є інституціональна модернізація, що виражається в появі і формуванні нових складних організаційних структур, які здійснюють підтримку суб'єктів господарювання в відтворювальному ланцюжку, що інвестують кошти в оновлення і розвиток матеріально-технічної бази аграрного сектору, а об'єднання представників фінансового сектору промисловості та сільського господарства дозволять подолати кризові етапи та виведуть процес його розвитку на новий рівень.

Список використаних джерел

1. Денисюк В. В. Відкриті інновації: новітні реалії у комерціалізації результатів досліджень, розробок та технологій / В. В. Денисюк // Економіст. – 2008. – № 12. – С. 34–37.
2. Згуровський М. З. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти / М. З. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – № 19 – С. 5–7.
3. Покропивний С. Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання / С. Ф. Покропивний // Економіка України. – 1995. – № 2. – С. 24–28.
4. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
5. Шумпетер Й. А. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер; [пер. с англ.], предисл. и общ. ред. В. С. Автономова. – М.: Экономика, 1995. – 540 с.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и цикла конъюнктуры): Пер. с нем. / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.

УДК 330.131.7:368.02

Омельчук Л. В., аспірант

Львівський державний університет внутрішніх справ

ОЦІНКА ЗАГРОЗ ТА РИЗИКІВ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті визначено сутність та ключові характеристики ризиків діяльності страхової компанії, здійснено їх класифікацію. З урахуванням світового досвіду узагальнено наукові підходи до оцінювання ризиків страхової діяльності, систематизовано деструктивні чинники, проаналізовано внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці страхових компаній України.

Ключові слова: ризики, загрози, економічна безпека страхової компанії, методи оцінювання.